

Istenországa és a keresztény egyházak.

Istenországa gondolata még az őz perzsa vallásban megtalálható. Zoroaszter tanai szerint a világosság és sötétség: Ormuzd és Ahrimán harcban vannak egyik a másikkal. E harc az oka, hogy e világban fájdalom, jaj, szenvedés, bűn és halál létezik. Ezek a sötétség szellemének: Ahrimánnak tudhatók be. Azonban a végső győzelem kimenetele nem kétséges. A világosság szelleme: Ormuzd teljesen legyőzi a sötétség szellemét. Evvel a nagy diadallal megszűnik a szenvedés, a bűn és a halál. Véget ér a sötétség szellemének ármánykodása. Fény és boldogság derül a földre; a sötétség világossággá, a bűn tisztasággá lesz. Egy hid fogja összekötni az eget a földdel, az emberek egyszerre az égen és földön laknak örök ifjúságban. Ekkor köszönt be az a várva-várt élet, melyet méltán nevezhetünk Istenországnak.

Még jobban ki van fejtve ez a gondolat a zsidó vallásban. Itt a Jehova, bár az egész világ teremtője, de mégis elsősorban Izrael népének Istene. Annyira közel áll választott népéhez, hogy neki legfőbb ura, törvényadója és királya. Ha nem is közvetlenül, de most a papok, próféták, majd a királyok útján ő igazgatja és vezeti népe sorsát. Így alakult ki a zsidó nép gondolatvilágában egy eszményi teokrácia képe, amely szerint a nemzeti élet minden vonatkozásában a nagy, hatalmas és szent Jehova akaratának kell érvényesülnie. Ahol pedig ez érvényesül, ott nem lehet hanyatlás, bukás, szenvedés, bűn és bálványimádás, mert ezek ellenkeznek hatalmával és tökéletességével.

Azonban minél szebb és emelkedettebb volt az eszmény, annál kevésbé közelítette meg a valóság. Jehova imádása mellett kisebb-nagyobb mértékben elterjedt a bálványimádás. Ennek következménye lett a népnek elnyomása, az országnak ellenségektől való feldúlása, kizsákmányolása. Evvel együtt járt az összesnek és egyeseknek sok nélkülözése, szenvedése és kétségbeesése. Miképpen lehetett volna ezt a nyomorúságos állapotot összeegyeztetni avval az eszményi szép világgal, melyet a képzelet alkotott magának?

Vagy talán a Jáhvé hatalma csökkent s többé nincs ereje arra, hogy akarátát megvalósítsa e földön s választott népét boldogsághoz juttassa? Ezen föltevés ellen tiltakozott az a hit és bizalom, amellyel a többség ragaszkodott Urához és királyához. Minden nép elveszhet, de a Jehova választott népe meg nem semmisülhet — egész önkényt támadt a lelkekben ez a gondolat. Éppen ezért a jelen bajai, szenvedései csak átmenetileg sújtják. Amilyen bizonyos, hogy Jáhvé él, uralkodik és örökkévaló, olyan bizonyos, hogy népéről meg nem feledkezik. Ha még eddig nem is mutatta meg teljes mértékben nagy szeretetét, de eljön az idő, amikor, akik biznak benne, meglátják és áldani fogják szabadításának jobb kezét.

Igy festett az elcsigázott és szenvedő nép maga elébe egy szép jövőndőt, amelyben legyőzi ellenségeit, kivívja szabadságát. Országá határait messze kiterjeszti, különösen a fogság alatt és után a próféták nem győzik eléggé magasztalni az eljövendő boldogság örömeit és áldásait. A Jehova felemeli a Dávid leesett sátorát s megépíti repedezéseit, hogy legyen olyan, mint volt a régi időben. A foglyok hazajönnek s többé nem szakíttatnak ki az ő földükből. Fölépítik az elpusztult városokat, szőlőket plántálnak s kerteket csinálnak. A szántó az aratóval összetalálkozik s a hegyekből must csepeg. (Ámos IX. 8—15). De nemcsak Izrael, hanem a pogányok is megismerik Jehovát, mert az ő háza magasabb lesz minden más halomnál s ezért sok nép felmegyen a Jákob Istenének házába, hogy ott megtanulják az Urnak útait; mert „Sionból megyen ki a törvény és az Urnak beszéde Jeruzsálemből“. (Ezsaiás II. 2—3). Ekkor és így valósul meg az az eszményi teokrácia, amely alatt nem lesz többé szolgaság és szenvedés, hanem a jólét és boldogság lesz elégtétele a megsanyargatott népnek.

Jézus ezt az anyagias és nemzeti önzéssel telített felfogást sokkal szélesebb alapra helyezte. Szellemivé és egyetemessé tette. Vallási nézeteit, erkölcsi gondolatait körülötte csoportosította. Így lett Istenországa tanításainak középpontjává. Hogy milyen volt Istenországáról, vagy másképpen mennyországról való felfogása, az gyönyörű szép példázataiban és a hegyi beszédben, mint egy tisztán mutató tükörben, áll előttünk. Annak az országnak Ura: Isten, aki olyan, mint a jó atya, aki megtérő gyermekét nagy szeretettel öleli keblére (Luk. XV. 11—32), vagy olyan, mint a jó pásztor, aki elhagyja meglevő juhait, hogy megkeresse az egyet, amelyik elveszett (Luk. XV. 3—5), olyan, mint a kertész, aki nem vágja ki azonnal a terméketlen fügefát, hanem évről-évre ápolja és gon-

dozza, hogy hátha gyümölcsöt teremne (Luk. XIII. 6—9), olyan, mint az igazságos gazda, aki érdemük szerint fizeti ki szőlőmunkásait (Máté XX. 1—16.). Ennek az Istenországnak polgárai lehetnek a lelki szegények, a szelidek, az igazságot szomjuhozók, az irgalmasok, a tiszta szívűek, a békességre igyekezők, az igazságért szenvedők; akik szeretik még ellenségeiket is; akik a lelki tökéletességre igyekeznek s ezért nem a látszat, hanem lélek szerint élnek; akik nem testi, hanem lelki javak gyűjtésén fáradoznak; akik soha sem kételkednek Isten gondviselésében és nem aggodalmaskodnak a jövő miatt; akik megtalálták azt a keskeny ösvényt, mely az életre vezet; akik nem elégesznek meg az Uram! Uram kiáltással, hanem cselekszik is a mennyei Atya akaratát. (Máté V., VI., VII.).

Ez ország felvirágzásának súlyos akadályai vannak, mert az emberek nagy részét elfoglalják a világi gondok s az anyagiakhoz való ragaszkodás. Ezért bár sokan hivatalosak örömei és áldásai élvezetére, de csak kevesen vesznek részt benne s akik részt vennének, azok sem mindnyájan méltók reá (Luk. XIV. 16—24). De ha egyszer valaki megismeri ezt a boldogságot, melyet nyújt, akkor kész érette minden áldozatra, mint az az ember, aki a mezőben drága kincset talál s mint az a kereskedő, aki igaz gyöngyöt lát s eladja minden vagyonát, hogy azt megszerezze. (Máté XIII. 44—46.) Ez ország nem az önző és bűnös világból való, ahol a hatalom parancsol s fegyverek őrzik a békét, (Ján. XVIII. 36.) de azért e földön kell létesülnie, mert az ember addig nem kóstolja meg a halált, amíg meg nem látja azt. (Luk. IX. 27.) Lelki ország; mert nem evés s nem ivás, hanem igazság, békesség és a szentlélek által való öröm. (Róm. XIV. 17.) A test és vér nem örökölheti. (I. kor. XV. 50.). A lelki újjászületés az egyetlen feltétel, amely nélkül senki sem lehet részese. (Ján. III. 3.) Mint lelki országnak terjedése láthatatlan. Nem szemmel láthatólag jön el, mert az az emberben van. (Luk. XVII. 20—21.). De azért láthatatlan, titkos utakon folyton fejlődik, mint a mustármag, amelyből idővel nagy fa lesz, mint az elhintett mag, amely terem 60, sőt 100 annyit, mint a kovász, mely lassankint átjárja a tésztát.

Ime ilyennek látta Jézus azt az eszményi, szép országot, amelynek megalapításáért küzdött, fáradozott s amelyben gondolta, hogy az ember Istenéhez méltó s előtte kedves életet élhet. Ez ország megvalósításáért imádkozott a mennyei Atyához: „Jöjjön el a te országod“. (Máté VI. 10.). Ez országért való törődést kötötte

követői lelkére: „Keressétek először Istennek országát és az ő igazságait és ezek mind megadatnak néktek“. (Máté VI. 33.).

Az első tanítványok előtt még fényesen csillogott a jézusi eszmény. Lelkükben még visszhangzott a Mester buzdítása. Azért az első püнкösti sokaságból alakult jeruzsálemi gyülekezet az ő szellemében s a szeretet jegyében alakult. Az irások szerint mindnyájan együtt voltak és mindenük közös volt. Eladták vagyonukat s árát a szűkölködők között szétosztották. A templomban egyakarattal kitartottak. Naponkint úrvacsorával éltek s örömmel és tiszta szívvel dicsérték az Istent. (Csel. II. 42—47., IV. 32—37.). A későbbben alakult gyülekezetekbe is ezt a szellemet igyekeztek átplántálni. A Jézusban való hit és a testvéri szeretet egy családba fűzte őket. Nem hitcikkely, szabályok, törvények és rendeletek irányították cselekedeteiket, hanem a lélek. Az apostolok tekintélye nem hivataluk külső fényén és méltóságán alapult, hanem jellemük tisztaságán és buzgóságuk cselekedetein. Papi rendet is hiában keresnének az apostoli egyházban. Azt tartották, hogy „mindenkinek van zsoldára, tanítása, nyelve, kijelentése, magyarázata.“ Ezért egyenkint mindenki próféta lehet, taníthat a mások épületére és vigasztalására. (I. Kor. XIV. 26—33.). Amikor pedig szaporodott a hívek száma s az apostolok nem győzték a munkát: akkor maguk mellé segédeket választottak azok közül, akik „szentlélekkel és bölcsességgel teljesek.“ (Csel. VI. 3.). Ezek voltak a diákonusok, akik a szegények felségítésével voltak megbízva. A gyülekezeteket nem valamely külső szervezet tartotta egybe, hanem a Jézusban való hit.

Azonban mégsem mondhatjuk, hogy az apostoli gyülekezetekben teljes mértékben megvalósult Jézusnak az Istenországaról alkotott felfogása. Voltak ott is emberi gyarlóságok, tévedések, bűnök. Ananiás és Safira eladták birtokukat, de annak csak kis részét tették le az apostolok lábaihoz. (Csel. V. 1—5.). Az éfézusi gyülekezetben Pál szomoruan győződött meg arról, hogy még nem is halottak a szentlélekről. (Csel. XIX. 2.). A korintusi gyülekezetben pedig nemcsak hogy szakadások voltak, hanem az úrvacsora helyett sokan dőzsöltek. (I. Kor. XI. 18. 21.). A Kolossébelieket pedig arra inti Pál, hogy vessék le magukról a haragot, fölgerjedést, gonzságot, káromkodást és gyalázatos beszédeket s egymás ellen ne hazudjanak. (Kolossé. III. 8—9.). Versengés is volt az őskeresztények között. Pál és Péter két ellentétes iránynak a képviselői. Az egyik az egyetemes, a másik a zsidós iránynak volt a szószólója. A gyülekezetek is aszerint oszlottak meg, amint egyik vagy másik

apostol befolyása alatt állottak. Ezenkívül az üldözések alatt sokan megtántorodtak. Jézus nevét megtagadták. Hozzá hűtelenek lettek. De az első keresztényeknek volt annyi erkölcsi erejük, hogy a bűnt kiküszöböljék, a gyarlóságot megjobbítsák, az eltévelyedetteket jó útra tereljék s a lélek egységét megoltalmazzák. A főcél: Istenországát szemek elől el nem tévesztették. Ha nem is voltak szentek, de jó irányban haladtak. Ha nem is voltak tökéletesek, de igyekeztek a cél felé. Ha nem is öltözték fel mindenben az új embert, de levetkőzték az ó embert. Ha nem is voltak mesterek, de igyekeztek jó tanítványok lenni.

Nagy Konstantin császár uralkodásával megváltozott a keresztények külső helyzete. Az üldözöttekből üldözők lettek. Ezzel együtt megváltozott a szellemük is. Istenországa eszményét az egyház eszménye foglalta el. Amannak keresése és munkálása helyett ennek az építése és erősítése lett a főcél. Így keletkezett egy erős egyház, amely minél jobban körülbástyázta önmagát, annál inkább távozott el Istenországától. Minél inkább követelte magának a keresztény nevet, annál inkább elvilágiasodott.

Ez az egyház volt a *dogmák* egyháza. Arra vállalkozott, hogy a végtelent véges korlátok közé szorítsa, hogy a szellemet a betűk bilincsei közé zárja s a lélek szabadságát az írott törvényekkel korlátozza. A jézusi kijelentéssel párhuzamosan s akárhányszor vele ellentétben, egy folyamat indult meg, amelynek egyes állomásai azok a zsinatok, amelyek a keresztény hit külső formáit szabályozták. A tiszta szándékot, a nemes indulatot tőlük elvitatni nem lehet. Azok a saját korukban a legjobbat akarták. De midőn abban a hitben cselekedtek, hogy Jézust szolgálják, akkor éppen eltávolodtak tőle. Amikor a szentlélek sugallatára hivatkoztak, akkor volt tőlük a legtávolabb a szentlélek. S amikor csalhatatlanságukat hirdették, akkor csalódtak a legnagyobbat. Egységet akartak teremteni a keresztények között s ugyanakkor megölték a szabadságot. Külső formába öntötték a hitet, de ugyanakkor elvették annak életét, erejét és melegségét. Isteni méltóságra emelték a nézárati profétát, de ugyanakkor száműzték szellemét s elzárták követésének útját és lehetőségét. Istenországanak gyönyörű eszményét feláldozták az egyház földi érdekeiért.

Az evangéliumi eszménytől éppen így eltávolozott a *külső szertartások* egyháza, amely visszaesett a judaizmusba, mely a látszatot többre becsüli a valóságnál, a külsőt a lényegnél. Jézus beszédei s az ezeken alapuló keresztény vallás „lélek és élet“.

Miképpen egyeztethető össze evvel, vagy miképpen egyeztethető össze a hegyi beszéd magasztos igazságaival az a felfogás, amely külső szertartások elvégzésébe helyezi a vallás lényegét, amely a misétől, a gyónástól, az utolsó kenettől, stb. teszi függővé az üdvösséget? Miképpen egyeztethető össze Jézus és az apostolok tanításával az a kizárólagosság, amely magát egyedülüdvözítőnek hirdetve, elkárhózásra ítél, eretneknek bélyegez mindenkit, aki más formák között imádja az Istent? Az Isten lélek s ezért őt „lélekben és igazságban“ kell imádni. Hogy lehet eme evangéliumi igazság mellett megérteni azt, hogy a külső cselekedeteken alapuló istentisztelet által szolgálatot teszünk az Istennek s érdemet szerzünk magunknak? Hogy lehet a szereteten alapuló ker. erkölccsel összeegyeztetni az „opus operatum“ gondolatát, amely bizonyos értéket tulajdonít némely egyházi cselekedetnek a pusztá végrehajtás által?

Ugyanezen a csapáson haladt a *hatalom* egyháza. A lelki erőt, a szellemi befolyást az írott törvényekkel kívánta pótolni. A meggyőzés helyett a legyőzés fegyvereit vette igénybe. A szeretet helyett a büntető paragrafusokra hivatkozott. Ez az egyház nem elégedett meg avval, hogy a lelkek országában munkálkodjék, hanem világi uralomra törekedett s élén a pápával olyan jogokat követelt, amelyek által még jobban eltávozott Jézustól, akinek „nem volt hova fejét lehajtania“. Az evangéliumi igénytelenség, alázatosság és békességre törekvés helyett a tekintély szava, a háboruk zaja s a fegyverek csattogása hallatszott. Ha ilyenkor felszólt vagy egy elnyomott lelkiismeret, fölc sillámlott vagy egy tisztán látó értelem s hirdette az evangéliumi igazságot, hogy inkább kell az Istennek engedelmeskedni, mint az embereknek: akkor börtön, vérpad vagy máglya némította el a hatalom nevében.

Az evangélium szelleme ellen van a *papság egyháza* is. Ott, ahol a papság kisajátítja a vallást s a vallásos intézményeket a maga tekintélyének és befolyásának az emelésére rendezi be, ahol a belső, lelki elhivatást külső szertartással akarják pótolni: nem működik az Istenországnak kovásza. A hierarchia nem az újszövetség talajából nőtt ki. Az nem ismer lelki uralmat; nem állít közbenjárókat Isten és ember közé; nem különböztet meg felsőbb és alsóbbrendű erkölcsöt; nem akar kiváltságos osztályt teremteni. Parancsait egyformán osztogatja úrnak és szolgának, szegénynek és gazdagnak. Szerinte mindenki önmagának áll vagy esik. A királyi papság és szent nép elve érvényesül benne. A pápi rend ki-

alakulása emberi találmány. Azt nem Istenországa, hanem az egyház érdeke sugallta s ezért az egyesek legtisztább szándéka is megtörik a külső intézmények kényszerén.

A reformációval fölcillámlott Istenországnak elveszített eszménye. A reformátorok kezükben az evangéliummal, az egyéni hit és lelkiismereti szabadság zászlóját lobogtatták. Azonban a forrongó eszmék kifejeződésénél ismét előtérbe nyomultak az apró, kicsinyes érdekek.

A bibliából törvénykönyv lett, amelynek minden szavát és betűjét Isten sugallta. Bármit mondjon a haladó idő és a fejlődő tudomány, de a biblia betűi csak igazságot tartalmazhatnak. Bálvány lett a bibliából s a protestáns orthodoxia éppen olyan zsarnok és kizárólagos lett, mint volt a katolikus. A biblia betűihez való merev ragaszkodás következtében előállottak a különböző felekezetek. Ezeknél a legszebb eszményeket ismét elhomályosította a felekezeti érdek. Nem az volt a kérdés, hogy mit kíván Istenországa, hanem az, hogy mi szolgál javára a felekezeteknek. Mindenik felekezet a maga szűk területén találta meg az igazságot s azontul nem akart terjedni látóköre. Mindenik megállapította a maga hitvallását. Mintegy hatalmas védő várral vette körül magát, amelyből sokszor kizárta a nap éltető sugarait. Az egyetemes cél helyébe az öncél lépett s a közös cél szolgálata helyébe az egymás elleni küzdelemben merítették ki erejük legjavát. Azok, akik nem érezték magukat otthonosan ezekben a felekezeti várakban, különböző hangzatos jelszavak után szaladtak s ezekbe fullasztották bele az evangélium szellemét. Most a szupranaturalizmus, majd a naturalizmus, itt a pietizmus, amott a racionálizmus jelszavai röpködtek a levegőben s tüzelték harcra az ugyanazon egy célra hivatott keresztényeket.

Némi árnyalatkülömbséggel a helyzet ma is ugyanaz. A különböző ker. egyházak nem egymás mellett, hanem egymás ellen küzdenek. Mindenik magát tartja csalhatatlannak s azt hiszi, hogy az üdvösség útja csak rajta vezet keresztül. Ezért a maga hitvallásában képzei az evangélium minden igazságát. A hitvallásban is éppen azt tartja a leglényegesebbnek, ami másoktól megkülönbözteti. Egyesek nemes érzése hirdeti és keresi azokat a szálakat, amelyek egyesíthetik a keresztény társadalmat, de a hivatalos egyházak állandóan mélyítik az elválasztó sáncokat. A szeretet még soha sem tudta legyőzni a hitet. Ezért mindenik egyház a többiek rovására is igyekszik gyarapodni s bizonyos kárörömmel szemléli testvére gyöngülését s féltékeny szemmel nézi gyarapodását. Ugy

vagyunk, mint a szűk völgyekbe szorult útas, aki nem tud fel-emelkedni a körülötte kimagasló hegyekre, amelyeken tisztább levegőhöz jutna s szebb kilátások nyílnának előtte. A felekezeti hitvallások elzárnak az evangélium igazi magaslataitól. Embertársainkat is felekezeti szempontból értékeljük. Ezért ítéleteink igazságtalanok s az egyetemes emberi eltörpül szemünkben a szűkebb felekezeti mellett. Visszaestünk abba a zsidós gondolkodásba, amely Istent magának foglalja le s a „választott nép“ előnyeivel és dicsőségével dicsekszik.

Nemcsak kifelé nem tudják, vagy nem akarják érvényesíteni az evangélium szellemét, de befelé a saját híveik között sem tudják biztosítani azt az összhangot és testvéries együttérzést, azt a lelki békességet és boldogságot, melyet Jézus ígért Istenországa polgárainak. Nem a hívek alkotják az egyházat és alakítják a saját akaratuk szerint, hanem az egyházak törekednek a híveket a maguk ősi formája és intézményei szerint idomítani. Mintha a hívek volnának az egyházakért és nem megfordítva! Megfeledeztek arról a régi igazságról, hogy „*ecclesiam semper reformare debet*“. Ehelyett a külső világ politikai fogásaival, a törvények és paragrafusok rideg betűivel igyekeznek biztosítani azt a hatalmat és tekintélyt, amelytől várják fennmaradásukat. A hivatalos külső formák ridegsége mellett kihalt a vallásos melegség s a testvéries együttérzés. Mintha nem is vallási társulásról, hanem világi üzletről, politikai egyesületről, vagy társadalmi szervezetről volna szó. Ez a legfőbb oka, hogy bizonyos úr támad és idegenség keletkezik az egyházak és híveik között, akik legjobb esetben azt vélik, hogy az egyházi adó lefizetésével eleget tettek minden keresztényi kötelességüknek. Mivel pedig az egyházak, a vallás képviselői, az egyházak iránt táplált idegenkedés szüli a vallással szemben való közönyösséget. S mindezek tetejében maguk az egyházak ostorozzák a világ romlottságát, melyben a mustármagból kinőtt fa nem fejlődhetik s ágait az idők zordonsága elpusztította, lombjait meggyérítette s nincs hová az égi madarak rajta fészket rakhatnának.

Mindezzel nem azt akarjuk mondani, hogy a ker. egyházakra szükség nincsen. Istenországát e földön emberek között kell megvalósítani. Ez a munka földi és emberi viszonyokat tételez fel. Az első ker. gyülekezetet az emberi természet szükségletei teremtették meg. Ezek a lelki szükségletek megvoltak azóta és megvannak ma is. Az ember elvész a végtelenség gondolatában, mint a csepp a tengerben. Egész világ nem lehet az ő birtoka. Kisebb

kört, szűkebb társaságot keres, amelyet át tud tekinteni s amelyben magát is tényezőnek látja és érzi. Ez az emberi szükségérzet, amely alapja a család és haza fogalmának, szülte a Jézus által lefektetett alapelvek mellett az őskeresztény egyházat. Sok változás és viszontagság között ez a szükségérzet tartotta fenn a történelem folyamán. Azt az áldást, amelyet a keresztény egyházak terjesztettek, leírni nem lehet. Arról beszélnek a különböző népek megszelídített erkölcei, a nemesebbnél nemesebb szociális és kulturális intézmények, amelyek a keresztény egyházak befolyására a világ különböző részeiben felvirágoztak és beszélnek azok a megtért lelkek, akiket a sors csapásai alatt megnyugtatott s Istenhez emelt, az élet örömeiben pedig alázatosságra tanított.

De éppen azért, mert érezzük a keresztény egyházak szükségét és sokra értékeljük történelmi szerepét és hivatását: óhajtjuk hangoztatni azt az eszményt, amelyet lépten-nyomon szemelőtt kell tartaniok. Ez az eszmény Istenországa. Minden egyház annyit ér, amennyi erővel tudja munkálni Istenországnak megvalósulását ezen a földön. De mihelyt a célról megfeledkezik s az önbálványozás hibájába esik; mihelyt eszközi mivoltát kicsinyelve, önmaga lesz céllá: azonnal elveszítette létjogosultságát s áldás helyett romlást és pusztulást hoz. Mindenik egyház csak olyan, mint azok az evangéliumi szolgák, akik bizonyos számú talentumot kaptak uruktól. Azok a szolgák nem önmaguk javára gyümölcsöztették a rájuk bízott kincset, hanem számadással tartoztak Uruknek. A legrosszabb az, aki elásta a talentomot. De aki hiv volt a kevesen, az többet kapott azután. A keresztény egyházakat is aszerint ítéli meg Isten és a történelem, amilyen mértékben szolgálták Istenországot; amint közelítettek hozzá vagy eltávoloztak tőle. Nem a talentomok száma az irányadó a számonkérésnél, hanem a hűség. Az Istenországhoz való hűség a legelső sorba emelheti a legkisebb felekezetet; míg a hűtlenség az utolsó helyre kerül. Mert Istenországhoz sokszor az utolsókból elsők s az elsőkből utolsók lesznek.

Bármilyen különböző úton járnak a keresztény egyházak; bármennyire eltérők szokásaik, hagyományaik, de az a tudat, hogy mindnyájan egy célra igyekeznek, egy nagy egységbe kell, hogy tömörítse őket. Vagy a Pál apostol hasonlatával élve, olyan viszony van az Istenországa és a keresztény egyházak között, mint a test és tagjai között. Egyik tag sem mondhatja a másiknak, hogy nincsen reád szükségem. Nem mondhatja a kéz a lábnak s nem a szem a fülnek. Sőt, amelyek a legerőtlenebb tagoknak látszanak,

azok lehetnek a legszükségesebbek. Azért ne legyen meghasonlás a tagok között, hanem mindnyájan szolgálják a közös célt; mert ha szenved egy tag, vele együtt szenvednek a többiek. Ha pedig tisztességgel illetetik egy tag, vele együtt örülnek a többiek is. Mi is mindnyájan egy lélek által eggyé kereszteltettünk, akár zsidók, akár görögök, akár szolgák, akár szabadok vagyunk. (I. Kor. XII. 12—26.). A keresztény egyházaknak egymáshoz s mindeniknek Istenországához való viszonyát ennél szebben nem is lehet meghatározni.

Istenországa csak azon keresztény egyház által terjed és fejlődik, amely „élő kövekből“ áll; amely a szabad, öntudatos és munkás keresztények egyesülete; amely egy olyan élő szervezet amelynek minden egyes tagja egyik a másikáért s az egész a köz javáért él, dolgozik és áldoz; amelyik nem tartja magát szentnek és tökéletesnek, hanem igyekszik, hogy azzá legyen. Nem a törvények, nem a hitvallások, nem a hatalom és semmi más külső eszköz tartja össze az ilyen egyházat, hanem a közös cél tudata és a közös munka. A törvények, a hitvallások, a szertartások s velük együtt az egyházak változnak, sőt el is mulhatnak, mert azok emberi dolgok; de Istenországa örökre megmarad. Az nem külsőségekben áll, hanem „tibennetek van.“

Vári Albert.

Kereszténység és szocializmus.

A kereszténység és szocializmus összehasonlítása, előnyeiknek és hátrányaiknak az egyik vagy másik javára vagy kárára való fölsorakoztatása immár meglehetősen ismeretes dolog. S mégis meg kell próbálnunk — a lehető legnagyobb elfogulatlansággal és objektivitással — megpendíteni egy pár olyan gondolatot, amely a kettőt egymáshoz közelebb hozhatná.

Távol áll tőlünk, hogy dicshimnusz zengjünk a keresztény egyház mellett, — mint sokan tették és teszik, — mert ez olaj a tűzre; a szocializmusnak, mint társadalmi elméletnek a hibáira sem akarunk újólag rámutatni. De nem akarunk a keresztény társadalom ellen sem törni, hogy a szocializmust megvédelmezzük, amint *H. Kutter* zürichi lelkész teszi: „*Sie müssen*“, magyarul: „Szociáldemokrácia és kereszténység“ c. különben megrázó erejű és a dolgok mélyéig hatoló művében. A hibákra mindkét oldalról bőségesen rámutattak, történtek egyeztető kísérletek, közeledések mindkét oldalról, az eredmény azonban, amint *Eduard Thurneysen* bázeli lelkész egyik legújabb művében (*Das Wort Gottes und die Kirche*) megjegyzi, az, hogy ma a kettő: a kereszténység és a szocializmus mint két engesztelhetetlen, egymástól teljesen elszigetelt történeti hatalom, ellenségként állanak egymással szembe.

Kétségtelen dolog, hogy ez az ellentét ma is fennáll változatlanul, pedig a kettő harmonikus megbékülésétől és közeledésétől függ az európai civilizáció sorsa. Hogy pedig ez a harmonikus együttműködés létesülhessen, ahhoz feltétlenül szükséges a belátás, a kölcsönös magukbaszállás, a sorozatos hibáknak és tévedéseknek beismerése, megbánása és a lelki és társadalmi újjászületés vágya.

Ha a mai kereszténység és a szocializmus egymást megértette volna, hivatása magaslatán állott volna, lett volna ereje elhárítani a világháború rettenetességeit, lett volna ereje és hatalma egy új